

KOVÁCS Nándor

Párhuzamos életképek 5.

A nyolcvanas évek elején feleségemmel építkezésbe vágtunk. Se állandó munkaviszonyunk, se megtakarított pénzünk. Csak a szándék volt eltökélt, a kényszer sarkallt bennünket. Egy év alatt tető került a házra. Januárban beköltöztünk. Tavasszal már a gyerekekkel együtt örültünk, tíz fecskepár tart terepszemlét az eresz alatt, mérik, rajzolgatják fészükük körvonalait, otthonuk alaprajzát. Ősszel aztán a verebek vették birtokukba a fészkeket. Mire a hó elolvadt, a fészkek is lehulltak az eresz alól. Évek múltak el úgy, hogy még az utcában se láttunk fecskét. Tavaly aztán ismét négy pár szánta rá magát, hogy újra megtelepedjen. Lányom Londonból, fiam Pestről hívott hetente, elkészültek-e már a fészkek rakással a villás farkúak, bent laknak-e, kikeltek-e a kiscfcskék?

Augusztusban már egész csapat gyülekezett, és tett búcsúlátogatást a házunk előtti villanyvezetéken.

*

Gunaras vendégül látta egykori gyermekeit. Igaz, csak néhányunk jött el az irodalmi délutánra. Brasnyó Istvánnal és Hovány Lajossal próbáltuk elmondani: bárhova is vetődünk az évek során, mindvégig gunarasiak maradtunk. A szülőfalu lakóira jellemző életszemléletet végleg magába szívja gyermekkorában az ember, és félszégében vagy éppen a magabiztos fellépésében magával hordozza egy életen át, akár csak az ember tiszteletét, jobbik esetben pedig még istenfélelmét is, amely kimondatlanul is ott húzódik meg az ember mondatai mögött, hiszen értékrendjét ez határozza meg.

Jómagam, bár a kishegyesi szülőotthonban láttam meg a napvilágot, a keresztséget azonban Gunarason kaptam meg, abban a templomban, amelyet 1925. szeptember 8-án, Kisboldogasszony napján szenteltek föl. Nemcsak elhullott tejfogaim kötnek tehát ehhez a faluhoz, hanem nagyszüleim sírjai, Kovács Mátyásé és Somogyi Máriaé, valamint Boja Kálmáné és Lénárd Margité, akiknek azóta még sirkeresztjét is eltüntette a „hálás” utókor. Itt nyugszik továbbá az alig pár hónapot megélt István bátyám nagynénéimmal, nagybácsijaim-

mal és unokabátyámmal együtt, akiknek Isten-, nemzet- és életszeretét továbbvinnem nemcsak kötelesség és megtiszteltetés, hanem Istentől kapott kegyelem is számomra.

*

— Bennünket, papokat nem tartanak számon szülőfalunkban — panasolta halála előtt egy-két évvel **Sörös Antal plébános**, Gunaras szülőtte, amikor a gunarasi templom építésének hetvenötödik évfordulója kiadott monográfiáról beszélgettünk.

— Mindenkit felsorolnak, még a botrányos életvitele miatt időközben kilépett papokat is számon tartják, de azokat nem, akiket ez a falu adott az egyház szolgálatára — méltatlankodott egykori iskolatársam, akinek évekbe telett míg a vatikáni archívumban sikerült helyreigazíttatnia a nemzetiségi összetételre vonatkozó szándékos hamisítást, amelyet az egyik szabadkai horvát pap, **Blaško Rajić** 1920-ban eszközölt ki a statisztikai kimutatók céltudatos megmásításával. A jelentése szerint ugyanis a Délvidéken élő keresztényeknek mindössze alig 30 százaléka magyar, hetven százaléka viszont horvát. Ezzel igazolta a Szentszék előtt a trianoni békediktátum területelszakításának jogosságát. A becstelenséget csak hosszas utánajárással, újabbnál újabb adatokkal bizonyítva sikerült kijavíttatni.

*

— Isten kegyelmének tartom, hogy rendre sikerült elhárítanom a békepapok találkozóira való invitálást — említette egyik találkozásunk alkalmával a vasmiséjéhez, szolgálatának hatvanötödik évfordulójához közeledő **Tari János** adorjáni plébános. Ezért is mondhatta talán összegzésként nyugodt lelkiismerettel a sokoldalúan művelt, tudásával mégsem hivalkodó pap, hogy „csak ifjúkori hevességemen, hirtelenségemen, kedvességem hiányán változtatnék, de hát kinek nincsenek ifjúkori botlásai az életben”.

*

A futaki templom alagsorában nyugszik **Hadik János, Futak alapítója**. Az erdélyi székelyek ma is hálásan őrzik emlékezetükben — és falvaik nevében is — az érdekükben kifejtett tevékenységét. Futak horvát plébánosát kértem, mutatná be Hadik Jánost és az általa emberi sorsba emelt magyar családok megmaradt utódait.

— Ezeket az embereket már nem érdekli magyarságuk, nem is nagyon beszélnek a nyelvet. Egyébként pedig, amikor turistacsoport érkezik, és mindjárt azzal kezdik, hogy Hadik János sírját szeretnék megtekinteni, be sem engedem őket a templomba — mondta a plébános, aki ezek szerint vagy nem sokat hallott a vallási turizmus jelentőségéről, vagy pedig kisebb gondja is nagyobb annál, mintsem hogy a magyar történelmi szálak gondozását tegye lehetővé.

*

Milyen egyszerű is lenne azt mondani, hogy falvainkat az út menti kereszték őrizték meg évszázadokon keresztül. Pedig ilyen egyszerű! Hiszen az emberek lelkiülete mélyen a hitben gyökerezett. Közösségé formálva nemcsak megtartotta, hanem gyarapította, fejlődőképessé tette falvainkat ugyanúgy, mint nemzetünket az istenfélelem, az ima. Ennek felismerése készítette az elvakult kommunista istenkáromlókat a keresztrombolásra, a hit gyalázására, papjaink meghurcolására és kivégzésére. A hitében megingatott, reményvesztett nép pedig már mindenről képes lemondani, nyelvéről, nemzetéről, hozzátartozóiról, szülőhelyéről.

Nézzük csak az utak mellett lerombolt, megcsontított kereszteteket, és a mellettük pusztulásnak indult településeket. Ahol az istenhitet az anyagi javak utáni hajsza váltotta fel, ott a gazdaság romlásának következménye reménytelenség, lelki sivárság lett. A tatár- és törökjárás után képes volt talpra állni a nemzet, a kommunista pusztítás ötven évét kiheverni Isten segítségül hívása nélkül esélyünk se lesz.

*

A pék csődje — a csőd pékje, avagy hogyan váltunk saját hagyatéki tárgyalásunkon mégis örökössé. Képtelenség? Mindenesetre amióta tartományi funkciókhoz jutott legnagyobb politikai magyar szervezetünk, különösen a privatizációügyi tárcánál kellett volna jobban odafigyelni, a módját megtalálni, hogy a délvidéki magyarok ne csak néma szemlélői, szenvedői és vesztesei legyenek a magánosításnak, aminek során szülőföldjükön váltak ismét béresekké, napszámosokká, idénymunkásokká vagy éppen munkanélkülivé.

— A magyarkanizsai Uzor bolthálózat eladásakor szerettem volna legalább azokat az üzleteket megven-

ni, amelyeket eddig is béreltem, de egy belgrádi személy kezére került az egész láncolat — mondja **Fejős Zoltán tóthfalui vállalkozó**.

— Uzorakamatra még kölcsönt is vettem fel, hogy felújítsam a Zentán bérelt péküzletemet — panaszozza a **Sándor István pékmester**, aki csak már akkor tudta meg, hogy a korábbi —egyébként magyar — tulajdonos jelzalogot vett fel az épületre, amikor a bank érvényesítette tulajdonjogát. A pék csődbe ment. P Pénze, munkája, álma szertefoszlott.

— **Nem tudtam, hogy valamiféle alap létrehozására lenne igény, amelyből az eladásra kerülő vállalatok megvásárlásában érdekelt magyar kisvállalkozókat támogathattuk volna** — közölte **Pásztor István tartományi privatizációügyi titkár**, amikor arról kérdeztem, miért nem találtak módot az árverésen szűkös anyagi háttérrel induló magyar vállalkozók támogatására. Sem pártok, sem civil szervezetek nem látták fontosnak, hogy támogassák azokat a kisvállalkozásokat iránt érdeklődő magyar embereket, akik csak a munkával szerzett pénzükre támaszkodhattak, helyettük a háborús nyereszkezők és a háborúban összerabolt pénzekből és egyéb országos szintű gyanús tranzakciókból meggazdagodott emberek jutottak még több vagyonhoz. Kiszolgáltatottságunkban most ezeknek az embereknek lettünk ismét kiszolgálóivá. **Pásztor István** viszont a **Magyar Köztársasági Érdemrend tiszti keresztjét** kapta.

*

Kísérteties a hasonlóság a második világháborút követő évekhez, amikor sok délvidéki magyar család a városban élő szerb tulajdonosoktól bérelte a tanyákat, földeket. Azért tőlük, mert Trianont követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság a magyaroktól elvett birtokokat szerb telepéseknek ajándékozta. Ezt a gyakorlatot folytatták a második világháború után is. Hosszú évek, évtizedek múltán aztán mégiscsak sikerült az ígát vonó magyaroknak apránként visszavásárolniuk azt a vagyont, ami egyébként a honfoglalás óta az övék volt. Hányan és hányszor hallhatták az akkori gyerekek közül, hogy se tojást, se libát, kacsát vagy pulykát nem szabad enni, mert karácsonyig mindent a belgrádi gazdához kell eljuttatni.

Apránként aztán mégis sikerült — a maguk sápját levonó délvidéki magyar érdekszervezetek közreműködése nélkül is — a földet, tanyát, az életet megváltani ezektől a belgrádi gazdáktól. Nekik sikerült, mert Isten-től és nemzeti közösségüktől nem fordultak el! Ezzel szemben ma a különböző magyar pártok és a magukat nemzeti intézményként propagáló szervezetek az Isten

nélküli ötletmegoldásaikat sorjazzák, amelyek csupán kiötlőknek hoznak ideig-óráig anyagi jólétet.

*

— A díjak odaitélését mindig is titok övezte. Hadd őrizsem meg továbbra is ezt a titkot — nyilatkozta **Végel László**, a minden titkok korábbi és — a jelek szerint — mai ismerője. Ő csak tudja ki mindenki kaphatott díjat az egypártrendszer idején, és ki mindenki s milyen módon kaphat most is. Így kell ezt csinálni. Míg a nemzeti oldal görcsösen ragaszkodik a demokratikuság betartásához, emiatt önzőségükben még egymásnak is képesek esni, addig ők, a marxista-liberális oldalon egymást taszigálva haladnak előre.

*

Miközben napról napra megállapítjuk és tollhegyre szúrjuk magyar értelmiségünk, különösen pedagógusaink nyelvi igénytelenségét, ugyanakkor szó nélkül megyünk el azok mellett a „hivatalos” források mellett, amelyek éppen a nyelvi és szellemi igénytelenséget „sugározzák”, aminek a hatására észrevétlenül válik természetessé a nyelvi, gondolkodásbeli, később pedig a teljes nemzeti beolvadás.

— Molba pedagoškom savetu ... stb. stb.— diktálja a telefonba egy folyamodvány elnevezésének szerb meghatározását **Biacsi Maja**, szaktanácsadó egyik tanintézet magyar vezetőjének, aki azért rákérdez, hogyan hangzik ez magyarul?

— Mit akar a magyar elnevezéssel, mikor úgylis szerbül kell megfogalmazni a beadványt! — utasította rendre a kérdezőt a kommunista egypártrendszer „nemzetfogalmát” töretlenül képviselő szakember. Mert ugye elegendő, ha a kétnyelvűség konyhanyelven megvalósul, a hivatalos kommunikációban azonban már az államnyelv szellemében kell gondolkodni, és így fölösleges a fogalmakat anyanyelven ismerni. Ez a dolgok természetes menete, nemde?

*

Hogy mennyire fontos a gondolatok nyelvi közlésénél a szavak pontos használata, azt már egyetemi éveim alatt Ágoston Mihály tanár úrtól megtanultam. Közéletünk nyelvhasználatának nagyfokú igénytelensége azonban kétségtelenül hatással van ránk. Pécssett a kilencvenes évek végén interjú készítése közben a keresztény értékek iránt mélyen elkötelezett **Kellermayer Miklós** élősejtkutató orvosprofesszorral beszélgettem. Tájékoztattam, hogy a lap, amelynek dolgozom nem foglalkozik politikával, bár azonnal helyesbítettem, hogy pártpolitikával nem foglalkozunk, ő mégsem hagyta szó nélkül botlásomat.

— Mi az, hogy nem foglalkoznak politikával? Most, amikor minden oldalról támadás éri a keresztény érté-

ketet, amikor — ki tudja hanyadjára — ismételten Krisztus megfeszítését követelik, amikor nemzetünk rohamos fogyatkozását a magzatgyilkosság is növeli, éppen most kell politikával foglalkozni, nemcsak az újságoknak, k, hanem a nemzetért felelősséget érző értelmiségnek a társadalom minden területén, beleértve természetesen egyházainkat, papjainkat, lelkészeinket is.

*

Az egypártrendszer idején, a hetvenes évek vége felé a szabadkai Ivo Lola Ribar általános iskolában igazgatóbuktatásra került sor. **K.M.** néhány tanítóval és az iskola párttitkárával, a történelmet abszolvensként tanító **M.J.** szövetkezve tették lapátra korábbi igazgatójukat, hogy az önjelölt **K.M.** vegye át a tanintézet irányítását. Gyerekeim már az új iskolavezetés alatt álló tanintézményben kezdtek iskolába járni, így többször beszédtemánk volt a bizony nagyon is kifogásolható oktató-nevelő munka gyakorlata.

— Ti ennek az iskolának ellenségei vagytok, örömet lelték abban, hogy aláássátok tekintélyét — vágta többször fejünkhöz **M.J.**, feleségem egykori osztálytársa, pedig csak azt kértük, ne cserélgessék évente az alsóosztályosok tanítóit. A gyerekek felnőttek, egyetemre kerültek. Közvetlen kapcsolatunk megszakadt az iskolával.

*

A rendszerváltás és a miloševići diktatúra bukása sem ingatta meg azonban az addig ki tudja hány pártot váltott vezetőség helyzetét. Ennek ellenére dicséretes módon az elsők között változtatták meg az iskola nevét, amely azonban — különösen a nem magyar érzelmű alkalmazottak körében — nem okozott lelkesedést. Talán ez bátoríthatta fel **M--et**, hogy az igazgatói székre vessen szemet, és párttitkári módszereit felelevenítve, akár a diákok kárára is bírósági eljárásig fokozza a vereséggel záródó kísérletéből fakadó sérelmét. Ezúttal nem számított már az iskola tekintélyének aláássása.

*

Egy gimnáziumi diák az utolsó pillanatban kért meg, gépelném le érettségi dolgozatát. Témája az ókori Egyiptom történetét ölelte fel.

— Elképesztő dolgokat írtál dolgozatodban. Pozitív osztályzatot semmiképpen sem adnék olyan dolgozatra, amely a rabszolgotartó-társadalomban a rabszolgákat mint öntudatra ébredő munkásosztályt tárgyalja — mondtam a tanulónak, amikor egész éjszakai gépelés után átadtam neki a több tíz oldalas kinyomtatott dolgozatot.

— Kóci tanár úr más elképzelés szerint kérte a téma kidolgozását, de megbetegedett, az őt helyettesítő **Mátyus** tanár úr pedig visszaadta a kész dolgozatot, és

ajánlotta, hogy a szovjet történészek egy csoportjának 1955-ben kiadott könyvét felhasználva írjam meg érettségi dolgozatomat — mentegetőzött az értelmiségi pályára készülő diák..

*

Vajdasági magyar hetilapunk ifjú alkalmazottja rágja a körmét a szerkesztőség társalkodójában, míg arról beszélget a társaság, hogy a demokrácia örve alatt a liberálisok hogyan fojtják el kultúránk keresztény nemzeti gyökereit.

— Ideges vagy??

— Nem, csak nagyon nem érdekel a politika!!

Másnap arról beszél, milyen jól érzi magát, amikor otthon a paplan alá dugja a fejét, és az éjjel kieregetett „illatok” bódítják.

*

A Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet által rendezett tanácskozáson a kisebbségi lét pillanatnyi állapotát tekintették át a résztvevők. **Gerold László** a Magyar Tanszék helyzetéről és lehetőségeiről beszélt.

— A nemzetközi helyzet fokozódik — határozta meg a Szerbiában uralkodó politikai állapotokat a sajátjának vélt magvas gondolattal a legtermészetesebb hangon, mintha legalábbis senki sem látta volna Bacsó Péter a Tanú c. filmjét.

*

— A vajdasági magyar irodalom napját meghatározó Szenteleky-napok helyett ezentúl Kosztolányihoz kös-sük a délvidéki magyar irodalom napját — javasolta Lovas Ildikó. A magyar irodalomból, kultúrából önmagunk kirekesztését továbbra is kirekesztéssel folytassuk, csak az elnevezésen változtassunk? Kosztolányi szabadkai születésű magyar író volt, mint ahogyan ma is élnek magyar írók a Délvidéken. Ettől még ők az egyetemes magyar irodalomhoz tartozóknak, és nem az önálló délvidéki magyar irodalom meghonosítójának tartják magukat. Vagy ezentúl csak régiók irodalmáról beszéljünk, nehogy nemzetiek legyünk?

*

Március 29. Kosztolányi születésnapja. A gimnázium előtti szobornál néhány fiatal koszorúz, szaval. Kultúránk képviselőinek se híre, se hamva. Azért mert nem ők koszorúznak, hanem a Hatvannégy vármegye nevet viselő ifjúsági szervezet? De ki másnak jutott eszébe, hogy illenék megemlékezni költőnk születésnapjáról? Honnan is ismerős a kirekesztés politikája?

*

A Majd mi megmutatjuk! lendületével szervezte meg legnagyobb magyar pártunk a maga Szent István napi ünnepségét. Volt is nagy vásári forgatag a Szent Teréz

székesegyházban. A föl-alá sétálgató tömeg sem tudta azonban észrevétlenül tenni, hogy az oltár előtt bizony hiányzik a milleniumi zászló, amelyet pedig egy évvel korábban a mi nevünkben, a délvidéki magyar katolikusok nevében — igaz, hosszas bátorítás után — vett át főpásztorunk az anyaország képviselőjétől. A szentmisét követően Palicson hömpölygött a tömeg az ágyúba öntött harangok műsorára. Hazádnak rendületlenül... — zúgták a hangszórók..

— Nem értem, miért kötelező még ezen a napon is Szerbia trikolorjával lefedni a színpad háttérét? — mondta csüggedten leányom budapesti barátnője, a vendégségbe érkezett Oláh Katalin, fiatal szobrász, Mezey Katalin és Oláh János költők kislánya.

*

A célzatosan megteremtett vajdasági, majd a jugoszláviai magyar irodalom kezdetektől, közvetlenül a Trianont követő évektől a nemzeti beolvadás talajának előkészítését jelentette az akkor még félmillió délvidéki magyar számára. Az akkori irodalmi alkotásokban azt szerették volna elhinteni, hogy itt a Délvidéken se középkori várak, se kastélyok nem jelzik kultúránk jelenlétét, csak a hízók horkolásától hangos a táj, és némán túrték, vagy szándékosan észre sem vették múltunk magyar vonatkozású tárgyi és szellemi emlékeinek módszeres pusztítását. Ennek következtében valóban a gaz és enyészet martalékává váltak a majorok, kúriák, várak, templomok, köztéri szobrok. Mára a rendezett környezet, város- és falukép igénye helyett a balkáni renyhesség szellemisége honosodott meg.

*

Sarusi Mihályal beszélgetve említettem meg Szenteleky kétségbeesett felkiáltását, miszerint ezen a poros bácskai tájon csak disznóhorkolástól hangos ólak vannak, sehol egy történelmi jelentőségű vár, humanista mozgalmakról tanúskodó hely.

— Dehogynem voltak itt jelentős kultúrközpontok a középkorban is, csak a török lerombolta! Nem is akármilyen kultúra lehetett itt a törökök előtt. Elegendő csak az aracsi vagy a bácsi templomromot megnéznünk, de egyéb leírások is tanúsítják ezt. A huszita mozgalom is a Szerémségben kezdődött. Abban a Szerémségben, amely akkor a legjobb magyar bort adta. Nagyon erős magyar világ létezett itt, amelyben a kultúra folytonossága egészen a római kortól megvolt. Szávaszentdemeter (Sremska Mitrovica) Sirmium néven római székhely is volt — mondta az Alföldhöz vonzó író.